

ההלהכה כמורה דרכך בבעיות אקטואליות*

א.

כבר דיברתי על נושא זה לפני כמה שנים בגרמניה. נתקשתי עכשין לחזור על הדברים בחוגנו זה. וגם לי נראה, שחשיבותם ערך הם הרעונות כדי לחזור עליהם מהעיר הקודש.

במעט לא נמצאת סכנה לתורה ולאמונה, לראות שמים ולקיום המצוות גדוליה יותר מהניסיונות הרבנים והתמידים לשול מההלהכה את אקטואליותה, לגרש הלהכה לתוך ארבע אמותיה ולרחקה מזה מהחיבים היומיומיים. אמצעי ידוע הוא זה מימות העזוקים, "תורה כרוכה בקרן זווית", כל הרוצה למדре יבוֹא וילמד אותה" (קדושין סו, ע"א), לימד אותה כמו שכל עם עסוק בקדמוניתו, תורה עתיקה ונשנת, תורה מענית מ מבט היסטורי, שהיא מחדדת אמם את השכל, שהיא מושפעת אמן מרוינות נשגים, אך אין קשר לה עם החיבים הזורמים, עם החיבים הלאומיים החדשניים – זאת מעולם טיסמת האוביים בנפש של היהדות החרדית.

ועלינו להזדמנות שreluל הסיסמה הזאת חדר באופן מבהיל לתוך חוג החרדים, גם שם התרכבה ההשכמה, כאשר הלהכה העתיקה אין ביכולתה לפטור את הבעיות הגדולות של המדיניות של הטענאה, ושל הכלכלה, גם עצמנו רבתה הדעה שעילנו להסתפק לשאוף בשלטון התורה במובן זה: שדי אם לא יפגעו בדינה, אם לא יעברו עבירות, שמטרתו למוצאו פשרה בין החיבים מעד אחד ובין הדין מעד שני. גם עצמנו רבו החושבים שהתלמיד העוסק במקורות הנצחיים של ספרותנו העתיקה הקדושה עושה בזה מצוה גדולה שאין כמוה, אך לבני האומהינו נתן בזה חלק פרודוקטיבי היה שאין יחס בין התורה ובין התפקידים הגדולים לבנות עתיד חדש לעמנו ולאדמתנו.

ובאמת די מעתים עד היום הניסיונות להוכיח איך אדרבה דברי תורהנו החק' יכולם להפרות כל מkeitו בחיה הלאום, כיצד יוכל להיות מורי דרך

וגם אמרתי שאף כשaicא המפרשים רבים שחברו גדולי עולם מכל הדורות שלפניינו, צריך לרבות גדול מובהק שילמד איך להבין ולהשכיל דברי רבותינו המפרשים והפוסקים, שיש חלוקים גדולים אף בבאור דברים שנכתבו איך להבינים שיוצא מצד זה חלוקים גם לאסוקי הדין להלהכה למעשה ולבואר האמיתית בדברי הגם' ורובותינו המפרשים והפוסקים.

ואמרתי בדרשותי ברבים הרבה פעמים שמה דעתך בקידושין דף ס"ז שאיש הרע ובליעל אלעזר בן פועידה שהיה צדוקי אמר לinaire המלך בשעה שכעס על חכמי ישראל אבל לא רצה לעשות להם מפני קיום התורה דתורה מה תהא עליה, שאין לו לחוש לזה דהא התורה מונחת בקרן זווית וכל הרוצה למדוד יבא וילמוד משום שהסתינו לכפור בתורה שבע"פ – שלא יטעו ח"ז ולומר שעטה בזמןנו שתורה שבע"פ נמי התירו לכתוב שנכתב כבר הש"ס וגם ספרי הפוסקים וספריו המפרשים יש מקום לדברי הרשע שאין צורך בהישיבות וחכמי התורה שהרי כל הספרים מצויין ואפשר לכל עיר ועיר לקנות ספרים ולהניחם בקרן זווית וכל הרוצה יבא וילמוד, אלא שום בזמןנו מי שאומר כן הוא אפיקורס וצדוקי, משום שבלא חכמי התורה המרביצין תורה לתלמידיהם בהישיבות לא היו יודיען איך להבין תורה שבע"פ אף שכבר הם כתובין לא רק דברי הפוסקים שהם סתומים אלא אף דברי רבותינו המפרשים צריך רב גדול וגם שאותו הרב קיבל מרבו, ונמצא שם עתה אחר שנכתבו תורה שבע"פ בספרים הרבה הוא תורה שבבעל פה ממש וצריך לחכמי התורה ולתלמידי היישיבות, וכן יהיה לעולם אף כשייבא מלך המשיח ויחיו המתים ולא ישתחח שם דבר מה שנתחדש עד עתה ויהיו משה ואחרון וכל הנביאים והזקנים והתנאים והאמוראים והగאוןים עוד יהיה מהה למדוד ולהחדש עוד הרבה יותר... (אגרות-משה או"ח ח"ד לט)

* הרצאה שנשאה בשנת תרצ"ב בחו"ג שומעי לשון עבר בפפ"ם ונשאה שנית בשנת תרצ"ט בבית-כנסת "חורב" בירושלים; הרצאה נשאה על ידי אמור זצ"ל.

חדשנה בכל חלק וחולק של חיינו, איך בהם ואיך ורק בהם אפשר להימנע מלחיקם בארץנו חיים אירופיים בצרה עברית. ואיך בהם ואיך ורק בהם אפשר להוות ולעצב חיים יהודים מוקריים.

רק בדרך זו אפשר להתגבר על המשפט הקדום הנזכר, להראות בכל הזרמנות דעת התורה הצדקה בעניינים העומדים על הפרק. אם מתרידנים בעיר היהודית (תל-אביב) איך להטיל המסים על תושביה מבלי לעשות עולמי שהוא או אם מתוווכחים בחוגי הרופאים על הבעיות העומדות על הגבול שבין חכמת הרפואה ובין תורה המוסר – מדוע לא נשמע קול התורה הנצחית, מדוע אין מי שיחווה דעתה?

יש אמנם סיבה למה לא נעשה הדבר זהה עד היום omdat מספקת או לכל הפחות בהצלחה משביעת רצון. דברי חכמיינו ותקנותיהם נאמרו בזמן של מציאות אחרת מהווים ואי אפשר להעבירים תמיד כמו שהם על יסודות אחרים שעליהם נבנו חיננו.

אולם דוקא זה הוא תפקיד הלומד. עליו לחזור אל ההשכה, אל הנישה, ז"א אל דעת התורה העמונה בכל דין תורה, וכפי דעת מקודשת זו, עליו לפטור אחרי כן הבעיות. היא היא הגישה הנכונה בין הגישות השונות האפשריות וממנה עצה ותושיה.

ב.

אבי דוגמא זה משדה הכלכלת בעין הקדמה, ודאי אחרת לגמרי הם תנאי החיים הכלכליים בזמן ההווה מהם שהיו בעבר וכמעט אי אפשר להעביר כל תקנה הנמצאת בתלמיד לעניין זה לוマンנו. אבל עליינו לדעת לטור עזם הבנת תקנותיהם, علينا לקבל השפעה מהשקפותיהם, ובדרך זו לבנות כלכלת המבוססת על תקנות כלכליות מתאימות לנוינו, ובדרך זו לבנות כלכלת היסודית.

בגמרא בא בתרא (צ"ב) אנו מוצאים שחכמיינו אסרו להוציא פירות מארך ישראל, דברים שיש בהן חי נפש כגון יינות שמנים וסלתו. מטרתנו להקל על אוריחי המדינה את תנאי חייהם. זקנים אנו להזיל את הסלתו, ז"א הקמח והלחם, את השמנים בבחינת השומן הדרוש לתזונת כל אדם, ואת היינות כמשקה הרגיל בזמן התלמוד. וכך אם יקטן על-ידי זה היוזא, על כל פנים על ידי זה ימציא העני לספק חי נפשו.

כל מהשבות אנשי הכלכלת היום בכל הארץ אל הגדלת היוזא. כל זומותיהם איך להכניס על-ידי זה דיביזים זרים, מרכזו כל הדאגות ותכלית כל השתדרויותיהם תנید. הכלכלת כמו שהיא, היא השלטת בכל עם, היא המשפיעה על מדיניות העמים כמעט כגורם יחידי.

ידוע לנו איך בתקופה המאה הזאת שכחו כמה פעמים שככל הכלכלת אינה שליטה לمعنى היא, שבאמת עליה להיוות שפח התקופה האדם, שלא הכלכלת העיקר אלא העם. שכחה מסוכנת זו שנגרמה על-ידי כך שיעוצץ הכלכלת היו תמיד העשירים והאמידים, היא שהביאה לידי מהפכות גדולות. המוני העם לא הסכימו להיות עבדי הכלכלת, לא רצו להיכנע לסטול זה שנעשה לרוב כלל של מעמדו מעבירים ומאנדרים כמה וכמה נפשות.

באור חכמי התלמוד והראו לנו דרך ההלכה, גרוו שם היצוא, גם הכלכלת לא נבראו אלא לשמש את אנשי המדינה. עיניהם נשואות להזיל להם את תנבת הארץ היסודית. הם אמרו: הגדיilo את היצוא על-ידי יצוא מותרות, אך לא על-ידי המערכים הנוחצים. וכך אם ימחו ויערעו הרכושים או

אפילו החברות הטוטאליסטיות, ההלכה הולכת את דרכה. וההלכה אוסרת גם בן מאותו הטעם את המסתה המתווך בעורכי نفس. אסור להשתרך בא"י בדברים אלו, אלא זה מביא מגרטן ומוכר וזה מביא מגרטן ומוכר כדי שימכרנו בזול, כן לשון הרמב"ם (הלוות מכירה, פרק יד הלכה ד). בביבים מתווך אחר מותר ולא יותר (שם הלכה ג והשוה ש"ע חוות סי' רלא"א סע' כב-כו).

גם פה למותר להdagish שאי אפשר להשתמש בתקנה זו, כמו שהוא, בזמנו. אבל מטרת תקנה זו שמחsalt את כל מעמוד המתווכים בעורכי نفس כדי שלא יסבול העם, ברורה היא. ואם נבנה את ארצנו ברוח התורה, מדוע שותקת היהדות החרדית? בכל בעיות כאלו מרגלות שמרות בידינו. השקפת חכמיינו היא השקפה היהודית שאינה תליה בדבר, שהאמת והצדק בלבד הם יסודותיה.

ג.

באיזו מידיה יכולה השקפה זו של העذر לפטור גם עניינים הנראים רחוקים ל gambri, את זאת אפשר להראות בהוגמא אחרת, מותר גובלות הטכnika, „מה לך, רב עקיבא, בתחום הטכnika המודרנית? כלך אצל גיגים ואהלו?" טענה צו נשמעת באזונו.

אחד מהבעיות החשובות בזמנו, זמן המכוניות, היא סידור התנועה ברחובות העיר, ולכארהה סידור זה אינו אלא תפקיד טכני, ומה לו ולהלכה. והותצעאה שעד היום לא המציאו סדרי תנועה מקרים יהודים. עד היום לא עשו אלא תרגום עברי של סדרי התנועה הרגילים באירופה ובארצות הברית. ועל-ידי מה? על-ידי שלא למדו בהגון.

ובן מאליו שדרין התלמוד המדברים מקרים הפוגעים זה בזה במעבר ער, לנטוות הצורה אינם יכולים וכל אחד ואחד רוצה ללבת בראשונה – כמובן

כל שבט ושבט ציריך להביא קרבן בפני עצמו אם רוב העם חטא, ואולי אפילו אם רק שבט אחד חטא בתנאים מיוחדים. כל שבט ושבט משנים-עשר שבטי ישראל יש לו לדעת הרמב"ן (בפירושו לדברים טז, ייח) שנדרין בפני עצמו שיש לה שלושה תפקידיים: א) להכricht את כל בניו הכהרעה את כל הספקות בענייניהם הכספיים ובמחלוקותיהם. ב) להביא לידי הכרעה את כל הספקות של דיני עיר ועיר שנותנו על-ידי אותו שנדרין של השבט. ג) לגוזר ולתקון דבריים בכל זמן כפי שזה נחוץ להנחת השבט בכל דרכיו חיו. והנה דוקא חכמי אותו השבט יכולים להתרמאות לחברי שנדרין השבטי ואילו יהיו גאנוי ישראל, אך לא מאותו השבט, אי אפשר למנוחם למשרה זו.

אנו עלולים לשכוח שלא עם יחיד ואחד הוא עם ישראל, אלא ברית עמים וקהל גויים, וכל שבט נקרא קהיל בפני עצמו (הוריות ה, ע"ב) לכמה עניינים הלבתיים. רק שכולם ביחד תורה אחת ומשכן אחד להם וירושלם אחת שלא נתחלקה לשבטים. ואין זאת עובדה מקרית והיסטורית בלבד, אלא כן היה רצון ה' לקבוע לנצח אותו המצב שהיה בזמן יציאת מצרים. וגם לעתיד לבוא – הלא קבלה בדינו, גמ' ר' ב' כתו, ע"ב) שאף שבט אחד לא יוכל – וכותבת הרמב"ם המשיח ייחס את ישראל לשבティים שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני (הלוות מלכים, פרק יב, הלכה ג). והגביא יחזקאל (מז, יג) רואה בעתיד את ארצנו מחלוקת שוב כמו בעבר לשנים-עשר חלקים השיכנים לשבטינו ובירושלם ייקראו שנים-עשר שערים על שם כל שבט ושבט. ובבית המקדש העתיד ישא הכהן הגדול על לבו את שמות השבטים לא בלבד בתור זכרון לבני יעקב אלא בהתאם למצב העם בדורו.

ומdryה ההוראה הזאת? מפני שככל שבט ושבט תפקיד מיוחד. בתוך הנעימה ההרמוניית הנשמעת מישראל העולה לגובהו מרים אין יותר על כל ניגון וניגון שהוא חלק הנעימה. לא רצחה ה' שיתלכו השבטים אלא כל שבט ושבט בצדונו, כל שבט בתפקידו.

מלבד הכהנים והלוויים אין אנו יודעים היום בן איזה שבט כל אחד ואחד מאתנו. אולי אם נמצוא גם היום כמה וכמה גוונים בעמנו ונמצאים בני אדם שרוצים להשות ולמוג את הכל, שרצוים שיוטר כל חלק וחילק על אופיו המזוהה, על סגולתו, כדי שיתהוו ויתפתחו טיפוס אחד ועם אחד בארץ – ראיינו מההכלכה שלא כן היה רצון בורא ישראל. כל שבט ושבט נקרא קהיל בפני עצמו.

אל תטעו בהבנת דברי. רחוק אני מלהשוו את שנים-עשר שבטי ישראל לחולקים המרוبيים הנמצאים בזמננו, המסודרים לרובם לפי המרינות שהיגרו מהם. איני רוצה לזהותם זה עם זה (הgem שנראה לי שראיה לנו לזהותם זה מה שיזקאל ניבא שבעתיד תחלק הארץ לשבטים ואילו עובדייה (א, ב)

מאלו שאי אפשר להשתמש בדיינים אלו כמו שהם גם בסידור המכוניות של היום. אך אין זה העיקר. העיקר הוא להכיר את גישת חכמיינו לבויות כאלו כדי לפתח ממנה אותו הסידור המתאים לאמצעים החדושים ואפק-על-פיין מותיקן ברוח התורה וההלהכה.

בגמרא מצאנו שחכמיינו סמכו את דיןיהם בענין הגמלים על דרישת התורה, "עדך דרך תרדוף". וכדי לעשות עדך אמרו חז"ל (סנהדרין לב, ע"ב) שאנו מוצאים לבדוק ולהזכיר מה מצות הצדκ באוטו רגע. יש הבדל אם הגמל היה טוען או לא, מפני שהעכוב מפריע למיל הטעון הרבה יותר מאשרינו טוען (חו"מ סי' ערבע ס' יג-יד). הם אמרו גם כן שיש הבדל אם הגמל כבר קרוב למטרת דרכו או אם עוד רחוק הוא ממוקומו המקורי הוא שואף. פירושים שונים נאמרו בראשונים כפי גרסאות שונות. ישנים מבארים שהഫסיד גדול יותר לאוטו גמל שעוד דורך לפניו וכל עיבוד יכול לסכן את כל דרכו וישנים מבארים שלהפרק, ביחס לאורך הדרך הרחוקה הפסיד העיבו לא גדול כל כך כמו שنفسד אותו גמל שכבר בסוף דרכו ודרך קצורה ואיינו יכול לבוא למטרתו. כל זה לא חשוב כעת.

חשיבות הוא שאנו רואים פה גורם בלתי-רגל בסידור התנעה: גורם ההפסיד והצדקה... ואמנם אנו מביטים על סדרי התנועה הרגילים באירופה, אנו מוצאים שכולם מושפעים אך ורק מගורם הסדר בגורם המשפיע היחידי. לעומת זאת שיטה עיונית כללית בעלי התחשבות בהפסידים הנגרמים, עומדת שיטת חכמיינו המכירה רעיונות מוסריים גם בדברים כאלה.

איך להגישים תביעה זו בסידור התנעה היום, אם להניג למיל איזה סימן מיוחד בשבייל מכוניות מלאות, כדי לחת להן זכות קדימה בדרכים לפני מכוניות ריקות – כמו היום במכוניות הכבאים ובמכוניות העבא – לברר את זאת היה חורג ממסגרת המאמר. לא היתה דעתו אלא להראות באופן פרינציפיוני איך בעיה טכנית הייתה אולי מקבלת צורה אחרת למורי, צורה הדומה לקלستر פנים של ישראל ולא של אירופה, לו היו מכניים רعيונות הולכה לתוך דינו בעיות כאלו. אז גם כן לא היה הצדκ אידייאל נטול ערך, אלא לעני כל היה הצדκ יסוד ממשי של כל חיינו הציבוריים.

ד.

ואם בבויות כאלה הולכה יכולה להיות מנהיגנו, על אחת כמה וכמה בבויות הרוחניות הגדולות העומדות ברומו של עולם. אבל ראייה מהשיטה התרבותתית,

טוגיא ידועה היא הטוגיא שככל שבט ושבט נקרא קהיל בפני עצמו. המשפט הזה הוא בהחלט משפט הולכה הטהורה. כמה וכמה דברים יוצאים ממנו:

מגיד שלעתיד גולי ספרדי יירשו את הנגב). אמן: הלא השינויים בין השבטים יורדים כל כך עד עמק הנפש עד שהגמר (פסחים ד ע'א) מספרת שמיידות האדם אפשר להכיר את שיוכתו לאיזה שבט. מי שאוהב וגר בשפתם הוא וראי משפט זבולון,ומי שתמיד אהב לשפט משפטים הסיקו חז"ל מזה שהוא משפט דין. והכהנים קפנדים הם מטעם (בבא בתרא קס ע"ב). מזה נראה שיש הבדלים נפשיים בין השבטים.

ואנו מכירים גם כן את התפקיד המיחוד של כמה וכמה שבטים. יודעים אנו שדרכו של זבולון להראות לפני העמים אופי הסוחר היהודי העדין ועל-ידי זה עמים הר יקראו ולמדנו מכך יששכר שנשיו יודעי בינה. אנשי יהודה היו מוסgalים בטבעם לכל תפקידיו ההנאה מכל סוג ומין, ולוי היה חיל ה' המוביל לעבוד ולשרת את ה' ולפרק מעל צווארו חשבונו העולם, ותקדש קודשים (רמב"ם סוף הלכות שמיטה וובל). יודעים דברי ר' שמשון רפאל הירוש שעל עם ישראל להוכיח איך כל גזע התנהgota האדם, כל מין מוג שלו, כל מקצוע יכול להתגשם בתוך מסגרת העם הקדוש ואיך יכולים לעמוד לשיא האדם על-ידי שלטון התורה.

ואם בכל יום ויום מתחזקת הבעה התרבותית, מהי באמת התרבות היהודית סתם, איזה הם דרכי החינוך בשביב ידרינו, באיזו צורת החיים ובאיזה סגנון החיים עליינו לבחר: יוצא מההלך שלא אין לנו תרבות אחדיה ומאותה, לא נתנה כולם בסגנון אחד, כל גזע מיוחד יש זכות שווה בישראל, שתים-עשרה תרבויות היו בעמן ובבלד ובתנאי שכולם מוציאים את מרכזם המדרייך אותם בכל צעד וצעד בתורת ה'.

התלהבות החסידים ולבם הטהור, ובhairות המחשבות והמוחה המצויה של הליטאים, תרבות ילדי גרמניה הפתוחה לביעיות העולם הגדול מהחייבת את ייפופתו של יפת ובלבד שנשאר באholeי שם, ושיטת הונגריה הסוגרת את הדרלות בפני כל השפעת חוץ כדי שלא תתעורר ח' פסולת בקדשו, עדות המזרח באופיים המיחוד, לכל אחד ואחד אנחנו ערכיכם ואיננו רוצחים שייפקד מקום אחד מהם ויחוסל טיבו במסגרת עמנו. כל זמן שאופיו וטיבו משורש בתורה ובמצויה באמונה ויראה, אף אחד לא ימוש בטיבו. ובפרט בירושלם עיה'ק שלא נתפרק מעולם לשבטים, צין כלילת יוּפִי, כל האבנים ביחד מהוות את המזואהקה היהת של ישראל.

רק אנו מוזהרים שלא יאמש שבט אחד ויבגוד בה. אז כולם אשימים, אז קרבן לכולנו צרי. כך ההלכה שאף אם שבט אחד בלבד חטא בגוף אחד, אף השבטים שלא חטא ערכיכם כפירה, שלא מילאו את חובותם שאחד יתקן את חברו (הלכות שגנות, פרק יב הלכה א). יעקב אבינו – אותה הקראית הקדישה שהרגיעה את נפשו המודאגת טרם ש蹶ה שוב לידי הבורא, כשאוננו הקשיבו ושמעו מפי שניים-עשר בניו בכל השתנוויותיהם, אותה

הקריאה המאחדת והמאחדת של שמע ישראל והוא על מיתת גיסתו – ציווה בזה לבני שני דברים: שמרו כל אחד ואחד את אופיו, וראשית דבר, כל אחד ואחד את נאמנותו לאוזן הכל.

ורק בדרך אגב עיר גם כן שפה אоля נמצאת הפטרון לכל מבטא ומבטאת. הלא אפיו בתנ"ך מצינו שלשבט אחד היה מבטא מיוחד מוחך שעלה פיו היכרו בלי שום ספק את ביטוי השבט להחיות או להמית אותם על-ידי סימן זה. אם כן, גם לנו אין רשות בזמן התפללה לשנות את מבטאנו המקבול, הגם שבחיהם האזרחים בודאי גם בעבר אני חושב שmbטא אחד היה השולט, אולי מבטא של שבט המלך בחינות המדיינים, ועליל להזכיר בקשר את הנזכר בדברי הארץ ה' שלחפילות כל שבט ושבט יש שער מיוחד בשם שודוקא על ידו נכנסות תפילותינו כפי מנהגו ועל כן אסור לשנות במידת מה את מנהגי התפללה.

וכל דיני התורה נהגים בשלמותם אך ורק אם כל השבטים נמצאים על מקומות הרואו. רק אז ישראל בשלמותו ולא כגוף מסויס. דיני היובל והעבד העברי, שנת השמיטה וגר התושב וגאות הארץ, כולם אינם מן התורה אלא אסיכון כל השבטים בסגולות נמצאו, ואפלו אם רק שני שבטים מערביים, יהודיה בבנימין או בנימין ביהודה, הכר מאמר הגمرا (ערכין לב ע"א), הדינים האלה בטלים. אז אין ישראל – באופיו המיחוד נמצאו. ואם כן אין כל התורה נמצאת עד שכל השבטים ימצאו.

ורק אז ירושלים בניה, אם כולן חוברו לה יהדיו, אם שם עלו שבטים שבטי ה'.

ה.

גמרי את הדוגמא התרבותית, אשר הארכתי בה קצת מפני חשיבות ערוכה. תרשׁו להביא עוד שתי דוגמאות משתי שדות-פעולה של חיינו הלאומים שעוד לא נגעתי בהם, משטה המדיניות ושתה החברה.

יוזע דין הגمرا ושולחן העורך שם אפשר לא יקוץון היהודי בעצמו את ארבעת המינים לנטילת הלב לא בחוצה לארץ ועל אחת כמה וכמה, בן יוצא מההלך, בארץ ישראל. על השאלה המעשית לא דבר עכשו – נטלבו בה הפסיקים, אם הדין הזה אפיו אם נעטו היהודים בעצם את השתלים. הדין מבוטס על סתריה משפטית. לא תוכל לשכוח את הגזילות הרבות של אנשים אשר גולו רכוש ונכסים לא להם. קרע אינה נגלה, בן משפט התורה בסוכה לא ע"א, אין הגולן קונה אותה במובן דיני כמו שהוא קונה מיטלטין שהוא שם אותו לתוך ביתו, ובתנאים ידועים נעשים שלו אחר זמן מה. ענייני הישרים שבאדם, ענייני חכמיינו מלאי רגש הצדקה מכף רגל ועד ראש, רואים בכל קרע וקרע את הסכנה: אולי אם אני קווץ' איזה דבר, אהיה אני הגול

הקווטף פרי או ענף מקרקע של אדם אשר הוא בעצמו אולי כבר שכח לגמרי או לא ידע מעולם שאביו או אחד מההוריו הקדמוניים ועל-ידי זה גם הוא בתור יורש, בעל הקרקע הזה. מה שנטהו או ידעו לא משנה מעתם המשפט, רק אם מלחמה תתפרץ ונכבה הארץ לפני הנוצחים,ביבוש מלחמה שמו כיבוש,vr. הפסק הסופי (הלו' מלכיהם, סוף פרק ד ופרק ה', הלכה ו).

כמה גודלה הפרטת רעיוןינו המדיניים על-ידי ההלכה!
ראשית דבר: מדיניותנו מקבלת על-ידי זה צורה מעשית, ממשית, מדיניות הריאליות. מחייבים אנו את תוצאות המלחמות, הללו הם מעשי ה' עוזה המלחמות. אבל אף ממבט אחר ההלכה לא תוכל לשוכוח לעולם אייזו עליה פרטיה הנישית למשיחו. אותה לא נכיר בעובדה שככל אדם ציריך להתחשב בה. למשל: כל שעל וshall של אדמתנו, ואפיילו של אדמות נכרי בחוות גזול, שמורים אנו את הקרקע עבור הבעל האמתי.

לא לדבר עכשו על השאלה אם נכיר בכיבוש ארצנו על-ידי הרומים ובאייכוחם בתור כיבוש מלחמה אם לא. הלא האגדה הזאת אדמה ומוננתה ה' היא לנו ואין עם ולשון בעולם שיכולים להחללה, וקדושתה לעולם עומדת. שאלה מסוובכת היא זאת בעניין ההלכה. מטפיק לנו בעת ישנה בעולם אותה כדי להוציא מזה כבר לכל הפחות אפשרויות של הlk מהשובתו לנו דין מעניינות.

אם לא נכיר ונודה בכיבוש ארצנו על-ידי הרומים ככיבוש מלחמה, אז במובן משפטינו קרקע אינה נגולט, אז כל קרקע וקרקע בארץנו לא בלבד נשררת קרקע אומתנו בכלל ואני בעלה על פיה, אלא הבעל האחרון שהוא חי בזמן הרומים אשר ממנו גול אייזה שודר את אדמתו והרגו – הוא ויורשו ירושי ירושו עד עולם הם בעלי הקרקע. ואני רק אפוטרופסי הקרקע بعد הבעל האמתי הבלתיידוע. ואם אולי תבוא ותגיע השעה שיתגללה הדבר מי הוא באמת הבעל, עליינו למסור לו קרקע. אם לא תהיה חלקה חדשה בזמן המשיח, על-פי הסנהדרין כמו שכנראה הייתה כמווה בימות עזרא.

במסגרת הדיון איני רוצה לדון בדבר זה עד גמר הדיון. די לנו בעת באיזו מידת מרובה השקפתנו מתרחבת על-ידי אפשרויות הלימוד. אולי נוכל וגם נזק לגשת אל כל קיבוץ וקיבוץ ולהגיד להם: אל תהשוו את עצמכם כבעלי הקרקע אשר נתיישבתם עליו, אולי איןכם אלא אפוטרופסי הבעל האמתי ולפניהם דין וחשבון אם שמרתם על קרקעתו בחפות הטהור של הבעל האחרון.

עוד: מה נורא ונשגב הרעיון הזה, שבמשך אלפי ומאות שנים גלותנו

шибו הלומדים העניים ומודוכאים ומעוניים בכל תפוצות הגולה וחושו את עצם כבעלי קרקעם בא"י, אסרו לייהודי שיקטו פירוט למצוה מהן שלא יעברו על אישור גול במצוה וכי אין כדי שהשקבתנו תושפע על-ידי ההלכה? ורק לרמזו אני רוצה, איך שלפי חוקי התורה גם מדיניותנו תהיה אחרת על ידי זה. על כל פנים יש להלכה להורות דרך גם במקצוע חיינו זה.

.ו.

ולבסוף דוגמא קצרה ממשה החברה.
זמן לזמן מתגברת מתייחסות גדומה בין מעמדות האיכרים הרכושים ובין הפליטים. וכאליו אין מוצא מודה. כבר היו ומנים שהשאלה הגדולה היתה שאלת העובודה העברית סתם. שתי חוותות עמדו זו לעומת זו. כל אחת הטיפה והוכיחה צדקה עמדתה בשם זכויות האלמנטריות של האנושות. גיבובי מליצות לאומיות היו בפי כל אחת ואחת ובאמת לא היו אלא כסות עיניים שלא ירגשו את האנוכיות הערטילאית, תהיה צודקת או בלתי צודקת על זה אין כאן מקום לדבר) המניעה אותם. ושתייהם לא תקדמנה מושם שקו הבצור הרוחני של האחראית עמוד איתן לנגדם. ולא נכנעו שתיהן לבטא היחידי בעולם שהיא יכול לפרש ולתורן בינהם, היה שמדובר באמת או בקייטבי ועל-מפלגתי, זה בסיס המלוכה של תורהנו הך' ודיניה.

מה גישתנו אל הבעה הזאת? וכרגע אני עובר על כל אותן הדינים המסתעפים מהשורש החזק של המצווה „וחי אחיך עמר“.

נפתח את ספר הרמב"ם ושם נקרא (הלכות מותנות עניים, פרק ב הלהה י) שאין שוכרים פועלים נקרים לקוצר שדה. ומוסיף הרמב"ם את הטעם מפני שנקרים אינם בקיימים בדיוני לקט שכחה ומותנות עניים. הנה, שוב השקפה ונישה מיוחדת במיניה ע"פ חכמיינו.

והדרך הזה לא הדריך של האנוכיות. מקום שהאנוכיות עומדת, היגין וצדוק אינם יכולים לעמוד שם. אין ההלכה דורשת תביעה מהaicר לטובת אותה הכת הלוחת נגידו, אלא לטובת אותן האומללים ומסכנים שאין מי שם עיניו עליהם, כדי שלא יסבלו הם יותר מדי בגורלם הקשה. זה צריך להיות עיקרי מוחשובת האיכר והפועל גם יחד. ציריך להעסיק פועלים יהודים מושם שפועלים נקרים אכזריים יקפחו זכויות העניים בזמן הקציר. האנוכיות נשתקת מפי שניהם ובזה נסתהמו טענות הנתבעים.

אזכיר בדוגמה זו שלא להאריך דברי יותר מדי, הגם שמדובר במקרה זה היה אפשר להראות בארכות את דרך ההלכה בכלל שדרך לרוב שלא לחת זכות לאיזו מפלגה לתבוע ולעורר על-ידי זה את התנגדות הצד שכגנו.

ההלהכה זוקחת את כולם להיכנע לזכויות הנרכאים ונרדפים. והא' יבקש את הנרדף.

. ז.

גמרתי את דוגמאותי, להוכיח ולהראות היה חיפוי שהלמוד המתוון והעמיק המתעסק בהבנת הענן, המתאים למצוות הגרעין ההשकפני הטמון בהלכה, את גישתה המיחודת של ההלכה, הוא יגלה בזה דרכיהם שונים מכל עם, דברים החודרים לתוכם האmittות האלקית של ההלכה. לא די שהتلמיד מביא לידי מעשה אלא שהוא מביא לידי מעשה האמת והצדקה, לידי השקפה וגישה חדשה ואופיינית בכל שטחי חינוך.

מסכם אני את דברי. בשדה הכלכללה מצאנו על ידי ההלכה שיש גבול לגישה הכלכללית השוכחת את העם ואת החיים ואין רואה דבר אחר זולתה וולת היצואו. בשטח הטכני ההלכה גילתה העקרון לתת מקום לצדק גם בחינינו הטכניים היומיומיים במקום שמשטר ישב של עקרון הסדר שולט שם בעיטה. מורה דרך הייתה לנו ההלכה בשדה התרבות שטוגית התלמוד פותחת לנו דרכים להתפתחותנו התרבותית רבת-הענף המאפשרת לכל גzon היהדות החרדית לצמוח ולהתפתח. וראינו איך בעיה תלמודית כיוונה לנו את הדרכים גם בשטח המדיניות וגם בשדה החבראה.

היה אפוא צורך להרחבת הדיבור על כל פרט ופרט שככל אחד כמעט נושא בפני עצמו; אלא שלא הפרטים נראו לי העיקרי במוגרת מאמרי, אלא העקרון שאת צדクトו רציתי להוכיח, שתורתנו לא מיושנת היא אלא חי החיים וממנה מקור חיים לכל זמן ולכל מקום.

היא התורה שיכולה להיות המנהיגת בכל עניינים לאומיים וככלליים טכניים וחברתיים וכדומה וכדומה, היא מסוגלת להיות מקור חיים חדשניים יהודיים בכל חלקו החיים בעלי יוצאת מן הכלל. יבוא הזמן שגדולי התורה הם יהיו מנהיגי האומה. ואז יצלח יה' ישראל ואז ישכיל, מפני שאז חיים אמיתיים יכולים להתפתח.

תורת חיים ניתנה לנו מסיני, תננו לה השולטן על כל החיים. והדברים בה' יהיו חיים.

[/] מילון ערך - [/]
[/] מילון ערך - [/]